

ΣΧΟΛΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥ «ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗΣ» ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η καλύτερη δυνατή συμφωνία

Του Δρα Βασίλη Αδραχτά

Τα σχόλια που ακολουθούν έχουν ως σκοπό την αποσαφήνιση και ανάλυση ορισμένων σημείων του «μνημονίου συνεννόησης» με όσο γίνεται πιο ψύχραιμο και αντικειμενικό τρόπο, αλλά και με αίσθηση της κρισιμότητας των στιγμών και του διακυβεύματος για όλη την Ομογένεια. Πελοίθησή μου είναι ότι το «μνημόνιο συνεννόησης» –παρά τις όποιες επιμέρους ασάφειες και ελλείψεις– δεδομένης της δυσμενούς προϊστορίας στις σχέσεις Αρχιεπισκοπής και Κοινότητας, της αυτονόητης εκκατερώθεν επιφυλακτικότητας και της ετερογένειας των τάσεων που επικρατούν στην Ομογένεια, είναι η καλύτερη δυνατή συμφωνία που θα μπορούσε να επιτευχθεί στην παρούσα συγκυρία.

Το «μνημόνιο συνεννόησης» δεν προδικάζει το μέλλον!

Το «μνημόνιο συνεννόησης» δηλώνει εμφατικά ότι «θα αποτελέσει τη βάση για τις μελλοντικές σχέσεις μεταξύ της Αρχιεπισκοπής και της Κοινότητας», καθώς και ότι «θα υιοθετηθεί και θα τηρείται από τους δύο οργανισμούς, ως βάση για τους όρους με τους οποίους η Αρχιεπισκοπή συμφώνησε να επιστρέψει η Κοινότητα». Εν προκειμένω δίδεται η εντύπωση πως πρόκειται για πλεονασμό. Δεν αρκούσε, άραγε, μία και μοναδική αναφορά ότι το «μνημόνιο συνεννόησης» συνιστά «βάση»; Είμαι της γνώμης πως, ενώ πρόθεση των συντακτών είναι να τονίσουν το συγκεκριμένο σημείο, η πρόθεσή τους δεν περιορίζεται σε αυτό. Ειδικότερα, η πρώτη μνεία της «βάσης» είναι προγραμματική, ενώ η δεύτερη υπομνηστική. Με άλλα λόγια, το ίδιο το «μνημόνιο συνεννόησης» δηλώνει ότι το περιεχόμενό του θα λειτουργήσει αφενός μεν ως θεμέλιο και προγραμματική δέσμευση για τις δύο πλευρές, αφετέρου δε ως σταθερή υπόμνηση και οριοθέτηση της ισχύος του.

Τι σημαίνει προγραμματική δέσμευση; Σημαίνει ότι το περιεχόμενο του «μνημονίου συνεννόησης» διαλαμβάνει αποκλειστικά και μόνο τους «όρους», δηλαδή τις γενικές αρχές που θέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινούνται οι όποιες σχέσεις ανάμεσα σε Αρχιεπισκοπή και Κοινότητα. Σε καμία περίπτωση οι αρχές αυτές δεν εξειδικεύουν, δηλαδή δεν ρυθμίζουν λεπτομερώς, την τάδε ή τη δείνα σχέση ανάμεσα σε Αρχιεπισκοπή και Κοινότητα στην καθημερινή πρακτική. Δεν είναι αυτός ο σκοπός του «μνημονίου συνεννόησης»! Αυτός πρέπει να είναι ο σκοπός που θα κληθούν να αποτυπώσουν με σαφήνεια άλλα κείμενα «συνεννόησης». Από την άλλη, τι σημαίνει ότι το «μνημόνιο συνεννόησης» θα λειτουργήσει ως σταθερή υπόμνηση και οριοθέτηση; Σημαίνει ότι οι δύο πλευρές θα το έχουν πάντα κατά νου όταν θα ρυθμίζουν λεπτομερώς τις όποιες ανάγκες προκύπτουν στις μεταξύ τους σχέσεις, έτσι ώστε να μην παρατηρούνται υπερβάσεις του πεδίου που διαγράφονται οι «όροι».

Το πεδίο αυτό σκιαγραφείται διτώς: με θετική διατύπωση, όταν αναφέρεται η «επιστροφή» της Κοινότητας «στην Κανονική Εκκλησία» όσον αφορά στις «θρησκευτικές της ανάγκες»; και με αρνητική διατύπωση, όταν αναφέρεται το «σχίσμα που έχει διχάσει την ελληνική παροικία». Με την αρνητική διατύπωση,



η Αρχιεπισκοπή αποσπά έμμεσα από την Κοινότητα μία ομολογία ενοχής ως προς την εκκλησιαστική της συμπεριφορά κατά το παρελθόν, ενώ με τη θετική διατύπωση η Κοινότητα δεσμεύει άμεσα τις όποιες αξιώσεις της Αρχιεπισκοπής, περιορίζοντας την τελευταία σε ζητήματα «θρησκευτικής» τάξης. Υπό το πρίσμα αυτό, το «μνημόνιο συνεννόησης» σηματοδοτεί το τέλος μιας εποχής και την αρχή μιας άλλης. Είναι επίσης σαφές ότι με το «μνημόνιο συνεννόησης» δεν επιχειρείται καμία ένωση Αρχιεπισκοπής και Κοινότητας ή απορρόφηση της δεύτερης από την πρώτη. Αυτό που συμφωνείται ρητά αφορά αποκλειστικά στη «θρησκευτική δραστηριότητα» της Κοινότητας, δηλαδή στο καθεστώς και στη λειτουργία των ναών που αυτή διαθέτει.

Με το «μνημόνιο συνεννόησης» όλα αρχίζουν, δεν τελειώνουν!

Με το «μνημόνιο συνεννόησης» δεν τελειώνουν όλα –όπως φοβούνται ορισμένοι ή ελπίζουν κάποιοι άλλοι– αλλά μάλλον αρχίζουν όλα σε μία αισθητά διαφορετική «βάση» –κι αυτό συνιστά μία υγιή πρόκληση εν συγκρίσει προς το τέλμα των μέχρι τώρα σχέσεων ανάμεσα σε Αρχιεπισκοπή και Κοινότητα. Υπάρχει, βεβαίως, η ρητή συμφωνία ότι η Κοινότητα διατηρεί «στην αποκλειστική της κυριότητα», «επιμέλεια» και «έλεγχο» τα πάσης φύσεως περιουσιακά της στοιχεία, γεγονός που αναμφίβολα συνάδει με την υφιστάμενη «διοικητική και οικονομική ανεξαρτησία της». Δηλώνεται, όμως, παράλληλα ότι όλα αυτά ισχύουν «Εκτός όσων προβλέπονται στο παρόν μνημόνιο συνεννόησης». Σε τι αφορά η εν λόγω εξαίρεση; Η απάντηση έχει να κάνει με τους κληρικούς, τους ναούς, τους εκκλησιαστικούς ερμάνους και τις εγκυκλίους. Στα ζητήματα αυτά η Κοινότητα, λόγω ακριβώς της συμφωνίας, θα έχει διοικητική συνεργασία και οικονομική συνδιαχείριση με την Αρχιεπισκοπή.

Ο Αρχιεπίσκοπος θα διορίσει τους κληρικούς στους ναούς της Κοινότητας, αλλά η τελευταία διατηρεί το δικαίωμα μιας πρότερης «σχετικής συνεννόησης». Στο σημείο αυτό, αν και είναι αυτονόητο ότι ο διορισμός των κληρικών από τον Αρχιεπίσκοπο θα ισχύει εσαεί, δεν είναι καθόλου αυτονόητο ότι θα ισχύει το ίδιο και με το σχετικό δικαίωμα της Κοινότητας. Επίσης, δεν είναι σαφές εάν αυτή η «σχετική συνεννόηση» θα ισχύει και στην περίπτωση που για οποιονδήποτε λόγο αποφασίσει ο Αρχιεπίσκοπος να παύσει κάποιο κληρικό. Από την άλλη, είναι η Κοινότητα που θα πληρώνει τους κληρικούς, αλλά η Κληρικολαϊκή της Αρχιεπισκοπής που θα ορίζει το ελάχιστο ποσό της αμοιβής τους. Αυτό επιβάλλε-



ται από το αίσθημα δικαίου (όπως, άλλωστε, και στην περίπτωση των ετήσιων δίσκων, των αρχιεπισκοπικών εγκυκλίων και της οικονομικής συνεισφοράς υπέρ της Αρχιεπισκοπής), έτσι ώστε να μην υπάρχουν κληρικοί «δύο ταχυτήτων» στον ενιαίο εκκλησιαστικό χώρο. Ως προς την ένσταση κάποιων, ότι με τον όρο αυτό η Αρχιεπισκοπή θέτει στους ώμους τις Κοινότητας φορτίο δυσβάστακτο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι με την αποκατάσταση της κανονικής τάξης στους κοινοτικούς ναούς δεν θα είναι πια ελάχιστοι οι εκκλησιαζόμενοι σε αυτούς και άρα οικονομικά θα γνωρίσουν, αν μη τι άλλο, πολύ καλύτερες μέρες.

Αν και η διατύπωση του «μνημονίου συνεννόησης» σχετικά με τους ναούς της Κοινότητας έχει κατά βάση αρνητικό χαρακτήρα («Η Κοινότητα συμφωνεί: α) να περιορισθεί... β) να μην κάνει»), είναι σημαντικό ότι επιβεβαιώνονται εκ μέρους της Αρχιεπισκοπής τα «θρησκευτικά ενδιαφέροντα» της Κοινότητας ως προς τους τρεις ναούς της, καθώς και το γεγονός ότι η Αρχιεπισκοπή αναγνωρίζει στην Κοινότητα το δικαίωμα να ορίζει επιτροπές κατά ναό που αφενός μεν θα συναποφασίζουν με την Αρχιεπισκοπή για ορισμένα θέματα, αφετέρου δε θα είναι αυτοδικαίως υπεύθυνες για κάποια άλλα. Τα θέματα που εμπíπτουν στο συναποφασίζουν είναι οι «τυχόν αλλαγές, προσθήκες ή τροποποιήσεις στην εσωτερική διακόσμηση των εκκλησιών, συμπεριλαμβανομένης της εικονογραφίας, των εκκλησιαστικών αντικειμένων, των σκευών και των επίπλων». Όλα αυτά, βέβαια, δεν έχουν να κάνουν με τη μεταφορά ενός τραπεζιού ή μιας καρέκλας, όπως απεφώς διαδίδουν κάποιοι, αλλά με τη διατήρηση της φυσιογνωμίας των ναών ως Ορθόδοξων λατρευτικών χώρων. Οι Ορθόδοξες εκκλησίες δεν είναι απλές αίθουσες κηρύγματος ή τελετών, αλλά τόποι ιεροί, οι οποίοι πρέπει όσο το δυνατόν περισσότερο και κυρίως στο εσωτερικό τους να λειτουργούν ως ένυλη και εμπράγματη θεολογία, να ανάγουν δηλαδή με τη συμβολική σημασία των επιμέρους στοιχείων τους στην αλήθεια της Ορθόδοξης πίστης. Το γεγονός ότι η Αρχιεπισκοπή θέτει εν προκειμένω κάποια όρια στην Κοινότητα δεν συνεπάγεται ακύρωση της τελευταίας, αλλά αφενός μεν ενάσκηση της ευθύνης που έχει η ίδια ως θεματοφύλακας της Ορθόδοξης παράδοσης, αφετέρου δε ποιμαντική μέριμνα για την περαιτέρω ευαισθητοποίηση της Κοινότητας έναντι της εν λόγω παράδοσης.

Το «μνημόνιο συνεννόησης» ως δέουσα ηθική και συμβολική πράξη!

Με το «μνημόνιο συνεννόησης» δίδεται άπαξ διά παντός η λύση σε ένα χρο-

νίζον πρόβλημα ενός της Ομογένειας, το οποίο επηρέασε τόσο τις ενδο-οικογενειακές όσο και τις ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις. Πρόκειται για τα άκωρα μυστήρια (γάμους και βαπτίσεις), τα οποία θα μπορούσαν πια να αναγνωριστούν με «επίσημο Χρίσμα», σύμφωνα πάντα με τη διακριτική ευχέρεια ενάσκησης εκκλησιαστικής οικονομίας που παρέχεται στον οικείο (αρχι)επίσκοπο. Με την εν λόγω λύση, αφενός μεν η Κοινότητα επιτυγχάνει έναν από τους βασικότερους στόχους της (και μάλιστα χωρίς καμία περαιτέρω οικονομική επιβάρυνση για τους πιστούς), αφετέρου δε η Αρχιεπισκοπή ανταποκρίνεται σ' ένα λεπτό ανθρώπινο ζήτημα με στάση ύψιστης ηθικής υπευθυνότητας. Στο ίδιο μήκος κύματος, αλλά με έντονη συμβολική σημασία, ορίζονται από το «μνημόνιο συνεννόησης» και τα σχετικά με τον κοινό εορτασμό των Θεοφανίων, της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου. Αν και θα μπορούσε κάποιος να θεωρήσει ότι η αναφορά αυτή παρελκεί, μιας και είναι αυτονόητος ο κοινός εορτασμός δύο φορέων που ξεπερνούν τον διχασμό του παρελθόντος, το γεγονός ότι ο μέχρι τώρα μη κοινός εορτασμός έχει στιγματίσει δημόσια της Ομογένεια επιβάλλει την ιδιαίτερη αυτή μνεία και διασαφήση.

Σύμφωνα πάντα με το «μνημόνιο συνεννόησης», οι κοινοί εορτασμοί δεν αποκλείουν τους κατ' ιδίαν, αρκεί σε αυτούς ο ένας φορέας να προσκαλεί τον άλλο. Η Αρχιεπισκοπή μόνο στην περίπτωση του Ελληνικού Φεστιβάλ απαιτεί αυτό να μην διεξάγεται κατά την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Εν προκειμένω, εύλογα διερωτάται κάποιος γιατί η Αρχιεπισκοπή παρεμβαίνει σε ένα μη θρησκευτικό ζήτημα. Επί της ουσίας, όμως, η Αρχιεπισκοπή δεν παρεμβαίνει για να ρυθμίσει με θρησκευτικό τρόπο τα του Ελληνικού Φεστιβάλ, αλλά για να ζητήσει από την Κοινότητα να δείξει τον δέοντα σεβασμό στις θρησκευτικές ευαισθησίες ενός μεγάλου τμήματος της Ομογένειας. Από την άλλη, σε τελική ανάλυση, η διεξαγωγή του Ελληνικού Φεστιβάλ σε περίοδο που δεν θα συμπέσει με τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή θα έχει ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη προσέλευση της ίδιας της Ομογένειας στις εκδηλώσεις του, καθώς και την περαιτέρω ενίσχυση του ως θεσμού.

Τέλος, το «μνημόνιο συνεννόησης» οριοθετεί την παρουσία και δράση της Κοινότητας εντός της Ομοσπονδίας. Η οριοθέτηση αυτή αφορά αποκλειστικά και μόνο τα θρησκευτικά ζητήματα. Είναι αυτονόητο πως αφ' ης στιγμής η Κοινότητα επανέρχεται εκκλησιαστικώς στην κανονική τάξη δεν είναι δυνατό να κοινωνεί καθ' οιονδήποτε τρόπο με έναν οργανισμό που εκκλησιαστικώς είναι αντικανονικός και μετέωρος. Πέραν αυτού, η Κοινότητα διατηρεί το αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα να είναι μέλος της Ομοσπονδίας και να συνεργάζεται μαζί της. Με τη συγκεκριμένη ρύθμιση, η μεν Αρχιεπισκοπή σέβεται τους ιστορικούς και συμβολικούς δεσμούς της Κοινότητας εντός της ευρύτερης Ομογένειας, η δε Κοινότητα αντιλαμβάνεται την ηθική ευθύνη των επιλογών της, προλειανώντας ίσως το έδαφος και για μία συνολικότερη λύση του εκκλησιαστικού προβλήματος της Ομογένειας.